

Жељка Јанковић
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Српкиње у борби за равноправност и место у историји¹

Ана Столић / *Сестре Српкиње. Појава покрета за еманципацију жена и феминизма у Краљевини Србији* – II допуњено издање. – Београд: Еволута, 2015 (Београд: 3д+). – 209 стр., 23 цм. – ISBN 978-86-85957-69-7

Друго, допуњено издање књиге *Сестре Српкиње. Појава покрета за еманципацију жена и феминизма у Краљевини Србији* ауторке Ане Столић настало је у оквиру пројекта *Од универзалних царстава ка националним државама. Друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану* Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Ауторкина намера је да у светлу женских студија и феминистичке историографије пружи подробну анализу најважнијих политичких, социо-економских и културолошких фактора који су условили настанак српског покрета за еманципацију жена, као и да их смести у шири светски контекст.

У уводном делу књиге, ослањајући се на теорије Карен Офен (Karen Offen) о „измима“ који су утицали на рађање феминизма (либерализам, социјализам, национализам), ауторка ступа на компаратистичку стазу ширег сагледавања феномена у покушају да избегне замке феминистичке историографије – фрагментарност и западноцентричност – које спречавају проналажење јединственог оквира. Ауторка уочава како су четири од пет процеса које Карен Офен наводи као темеље настанка женског покрета јасно приметни у младој српској монархији: растуће образовање жена, развој национализма у оквиру држава-нација, конкурентски односи између жена организованих у социјалдемократским партијама и феминисткиња из грађанске класе, те иницијативе и учешће у међународним феминистичким организацијама. У уводу се подвлачи и значај осврта на најважније текстове из прошлости који су се бавили женским питањем, као и мемоарских записа и историјско-филолошке анализе женских часописа, те за сваку од тачака пружају релевантне библиографске упутнице.

¹ Овај текст је настао у оквиру пројекта *Књижевство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године (178029)* Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

У поглављу „Покрет за еманципацију жена или феминизам?“ ауторка испитује терминолошке нијансе у раним дискурсима о женском питању (*феминизам, еманципација, ослобођење, национални феминизам, умерени феминизам, женски покрет*). Полазећи од хипотезе да *покрет за еманципацију жена* у Србији представља фазу *раног* феминизма, уочава четири развојне фазе: 1. прва јавна расправа о месту жене у српском друштву у оквиру делатности водећих представника Уједињене омладине српске, 2. појава женских хуманитарних организација дугог трајања као претеча покрета за еманципацију од средине 70-их година 19. века, 3. интензивна патриотска мобилизација почетком 20. века, 4. улазак у свет политике у ужем смислу (1903-1914), те обликовање захтева за побољшањем позиције жена и почетак сарадње са међународним феминистичким организацијама.

Поглавље „*Жена треба да остане жена – родни дискурси и улога жене*“ анализира функцију државе у стварању дискурзивних политика којима се учвршћује наводно биолошка разлика између женских и мушких „улога“. Од изузетног значаја у овом поглављу јесте скретање пажње на извесне одредбе *Српског грађанског законика* које се тичу наследног права и искључивања жена из јавне сфере. Ауторка подвлачи да у овој првој фази дискурзивне праксе и аргументација што законодавства, што покрета за еманципацију жена, почивају на идеји *разлике*, наводећи најеклатантније примере конзервативног дискурса из пера политичара, црквењака, учитеља и педагога. Нешто умеренији облик, као и указивање на неравноправност и потребу за бољим основним образовањем жена, истичу припадници српске либералне интелигенције, те ауторка предочава битне тачке записника са седница Уједињене омладине српске и из омладинских гласила 60-их и 70-их година 19. века. Најзад, потанко анализирајући „феминизам као ексцес“ у ставовима Драге Дејановић, Светозара Марковића, сестара Нинковић и првих социјалиста, који подижу глас у циљу женског права на образовање, рад и економску самосталност, ауторка подвлачи њихово освешћивање неједнакости као друштвеног конструкта.

У поглављу „Образовање и плаћени рад“ предочава се оснивање (као и тешкоће у раду и опструкције) првих женских школа и учвршћивање наметнутих родних улога. Тако је Виша женска школа неговала женски патриотски норматив и пожељни модел женскости јер уместо „традиционалног“ позиционирања у кући, жене добијају функцију „образованих будућих мајки *добрих* грађана“ (стр. 76). Ове школе похађале су углавном девојчице из бољестојећих породица, махом београдских. Ретке жене које су могле да оду на студирање у иностранство или на Филозофски факултет у Београду

бивале су готово по правилу ниже рангиране, са ограниченом могућношћу напредовања. Учитељски позив постао је доступан женама не само услед појачане потребе државе за учитељским кадром, већ и као продужетак женске родне улоге бриге о васпитању будућих нараштаја.

Поглавље „Хуманитарна женска друштва и питање (ре)продукције родних улога“ предочава како социјална политика државе подупире добротворни рад представљајући га као *моралну* обавезу која одговара женској емотивности и нежности, те потребом за старањем о другима. Но, ауторка подвлачи да не треба заборавити како је Београдско женско друштво, иако је учвршћивало родне а и класне неједнакости, ипак прокрчило пут једној врсти учешћа жена у јавним пословима.

Наредно поглавље књиге бави се друштвеним и реторичким политикама читљивим у делатности *Друштва кнегиња Љубица* или *Кола српских сестара* на плану патриотске мобилизације, чији је резултат „национални феминизам“ и посматрање ангажовања жена као патриотске дужности. У делу „Је ли рано за феминизам?“ указује се на залагање Делфе Иванић, министра финансија Вукашина Петровића, Маге Магазиновић, Катарине Миловук, Јелене Лазаревић те *Српског народног женског савеза* за право гласа и образовање жена. На другој страни мапира се социјалдемократски покрет и појава жена организованих у оквиру *Женског радничког друштва*, које су петицијама, протестима, издавањем часописа и посредством представника у Народној скупштини поднеле захтев за изједначавање политичких права мушкараца и жена.

Ова студија читаоцу нуди темељно урањање у сложени оквир епохе која је изнедрила покрет за еманципацију жена у Краљевини Србији, рођен у контексту борбе за народно ослобођење, којој једно од главних упоришта пружају социо-културолошки механизми конструисања слике националне припадности. Ауторка на том путу показује продубљено познавање светске феминистичке историографије, истанчано чуло за критичку дистанцу, дар за синтезу ширег замаха, али и минуциозну анализу локалних феномена. Будући да се друштвена конструкција разлике, системски представљена као природна, потрудила да искључи жену из јавне сфере и историје, књига представљала драгоценост сведочанство о великом доприносу женских друштава, које буди наду да ће имена Драге Дејановић, сестара Нинковић, Делфе Иванић, Савке Суботић, Катарине Миловук, Персиде Пинтеровић и других боркиња заузети заслужено место у уџбеницима историје.